

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

Agreement on Trade Related Aspects on Intellectual Property Rights หรือ TRIPs Agreement เป็นข้อตกลงระหว่างประเทศที่สร้างพันธกรณีให้ประเทศสมาชิกขององค์การการค้าโลกให้ต้องออกกฎหมายคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่มีมาตรฐานใกล้เคียงกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศพัฒนาแล้วเพื่อคุ้มครองงานสร้างสรรค์ทางทรัพย์สินทางปัญญาทุกประเภท โดยเฉพาะ การให้ความคุ้มครองสิ่งประดิษฐ์ทางด้านเทคโนโลยีชีวภาพ แต่ข้อตกลงทริปส์ก็ไม่ได้มีการบังคับให้ประเทศที่นำทรัพยากรชีวภาพไปใช้ประโยชน์แล้วต้องให้ผลตอบแทนใดๆคืนต่อประเทศเจ้าของทรัพยากรชีวภาพ แต่จากกระแสเรียกร้องความเป็นธรรมในการนำทรัพยากรชีวภาพไปใช้ประโยชน์ที่มีมากขึ้น ข้อตกลง TRIPs จึงมีกำหนดมาตรฐานการคุ้มครองขั้นต่ำสำหรับทรัพย์สินทางปัญญาหลายด้าน ซึ่งเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศที่คุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างภาคีสมาชิก โดยประเทศที่ลงนาม หรือมีการให้สัตยาบัน ต้องออกกฎระเบียบรองรับรวมทั้งกำหนดกระบวนการพิจารณาตีความด้านทรัพย์สินทางปัญญาในศาลภายในประเทศ ซึ่งทำให้ผู้ทรงสิทธิไม่ว่าจะเป็นคนในชาติหรือคนต่างชาติสามารถยื่นคำร้องขอความคุ้มครองและชดเชยในกรณีที่สิทธิถูกละเมิด นอกจากนี้ตามข้อตกลงนี้นั้นยังมีการกำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องให้ความคุ้มครองการประดิษฐ์ทั้งที่เป็นผลิตภัณฑ์และ กรรมวิธีในทุกสาขาเทคโนโลยี ยกเว้นพืชหรือสัตว์ที่ไม่ใช่จุลชีพ และกรรมวิธีทางชีววิทยาที่จำเป็น สำหรับการผลิตพืชหรือสัตว์ แต่อย่างไรก็ตาม ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะได้รับความคุ้มครองภายใต้ข้อตกลงนี้ต้องอยู่ภายใต้ลักษณะของสิทธิบัตร ลิขสิทธิ์ หรือทรัพย์สินทางปัญญาอย่างอื่น ๆ ซึ่งโดยลักษณะ สภาพของผลิตภัณฑ์ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยนั้น ต้องการกฎหมายที่มีลักษณะเฉพาะในการคุ้มครองเพราะโดยสภาพทั่วไปนั้น ภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่อาจไม่ได้มีขึ้นการประดิษฐ์ทางอุตสาหกรรม ตามสิทธิคุ้มครองของกฎหมายสิทธิบัตร หรืออาจไม่ได้เป็นการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ แต่เป็นแค่การประยุกต์ใช้ปัญญากับสิ่งของ เครื่องใช้ เพื่อให้สิ่งนั้นมีคุณค่ามากขึ้น

ในความตกลงทริปส์มีการกล่าวถึงการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยตรงไว้ไม่มากเท่าไรนัก เนื่องจากความตกลงทริปส์มุ่งให้ความคุ้มครองงานสร้างสรรค์ของปัจเจกชนที่เป็นงานประดิษฐ์

ใหม่ที่มีคุณค่าในทางอุตสาหกรรมเป็นสำคัญ¹ แต่ถ้าเป็นการคุ้มครองภูมิปัญญานั้นจะให้ประเทศสมาชิกได้ใช้เป็นทางเลือกเท่านั้น เช่นอาจเลือกเอากฎหมายสิทธิบัตร หรือกฎหมายเฉพาะอื่นๆ หรือใช้วิธีการคุ้มครองทั้งสองระบบร่วมกันก็ได้

ในส่วนที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยด้านสุขภาพอย่างกรณีการใช้ยาสมุนไพรจากพืช สัตว์ หรือจุลชีพ โดยเฉพาะยี่งการใช้พันธุ์พืชสมุนไพรซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับยาพื้นบ้าน ซึ่งในการคุ้มครองตามความตกลงทริปส์ให้ประเทศสมาชิกเลือกใช้ระบบกฎหมายเฉพาะ (Sui generis system) มาคุ้มครองพันธุ์พืช เพราะการที่มนุษย์นำยาพื้นบ้านมาใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะทางตรง หรือทางอ้อม จึงมีผลการเจรจาในความตกลงให้ความคุ้มครองแก่การประดิษฐ์ทุกสาขาเทคโนโลยี แต่มีข้อยกเว้นที่ประเทศสมาชิกมีหน้าที่ต้องให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรแก่การประดิษฐ์ในสาขาเทคโนโลยี แต่อาจไม่คุ้มครองพืชและสัตว์ภายใต้ระบบสิทธิบัตร ส่วนผลกระทบต่อการคุ้มครองยาพื้นบ้านพืชสมุนไพรของไทยพบว่าถ้ามีการคุ้มครองสิทธิบัตรในพืชจะก่อให้เกิดปัญหาในการวิจัยและพัฒนาพืชสมุนไพรของคนไทยที่จะทำได้ลำบากมากขึ้น เพราะต้องใช้เทคโนโลยีสูงในการพิสูจน์ความใหม่ และประเทศไทยยังไม่มีกรณีต้นต้วมากเท่าไรในการพัฒนาพันธุ์พืชใหม่ๆ ในการคุ้มครองระดับสิทธิบัตรการพัฒนาของพืชสมุนไพรไทยอาจติดกับการประดิษฐ์จากต่างประเทศที่เป็นพืชพวกที่ใช้เทคโนโลยีสูงในการผลิต หรือ ดัดแปลง ดังนั้นการทำพืชที่ใช้เทคโนโลยีต่ำกว่าย่อมไม่ได้รับการคุ้มครอง และการนำพืชที่มีสิทธิบัตรคุ้มครองมาใช้ในการต่อยอดต่อไปก็ทำไม่ได้และต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของสิทธิบัตรเดิมเสียก่อน

ในอดีตกาลประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเพื่อคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการเฉพาะเจาะจง ที่จะคุ้มครองภูมิปัญญาในการรู้จักนำทรัพยากรชีวภาพอันมีมากมาย หลากหลายชนิด มาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ มากมาย อาจจะมีกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิในการขุดเจาะปิโตรเลียม บางกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็น พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537, พ.ร.บ. สิทธิบัตร พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2542 หรือ พ.ร.บ. คุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งก็สามารถนำมาปรับใช้ได้ในระดับหนึ่ง แต่อาจเป็นการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังไม่มีประสิทธิภาพมากนัก เพราะกฎหมายที่มีดังกล่าวนี้เป็น การคุ้มครองภูมิปัญญาด้านทรัพย์สินเป็นสำคัญ ไม่ได้มีผลคุ้มครองเฉพาะในภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการเฉพาะเรื่อง หรือเช่นพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ที่มีเนื้อหาเน้นการคุ้มครองตัววัตถุ อย่างเช่น โบราณวัตถุ แต่ก็

¹ ปารินุช บริสุทธ์ศรี. (2553). การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับยาพื้นบ้านภายใต้ความตกลงทริปส์.

ไม่ได้มีเนื้อหาในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อาจเป็นสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นวัตถุทางศิลปะอย่างโดยตรง

พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542 ที่บัญญัติเพิ่มขอบเขตการคุ้มครองมากขึ้น คือคุ้มครององค์ความรู้ในเรื่องตำรับยา และตำรายาของการแพทย์แผนไทย ซึ่งเป็นรากฐานพัฒนาองค์ความรู้การแพทย์ รวมถึงสมุนไพรอันได้แก่ พืช สัตว์ จุลชีพ ที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศที่ประชาชนท้องถิ่นสามารถนำมาผลิตเป็นอาหารหรือยารักษาโรคได้ จนเป็นตำรับและตำรายาแพทย์แผนไทยที่ถือเป็นภูมิปัญญาอันควรค่าแก่การคุ้มครองรักษาและปกป้องไม่ให้ผู้อื่น อย่างกรณีชาวต่างชาติที่นำความรู้ของภูมิชาวบ้านไปใช้ประโยชน์เป็นของตน เหมือนเป็นการฉกฉวยความรู้ของไทยไปอย่างไม่เป็นธรรม เพราะไม่มีการบอกกล่าวและให้ผลตอบแทน หรือผลประโยชน์อื่นใดแก่คนไทยเลย ดังนั้นการบัญญัติพ.ร.บ.คุ้มครองและส่งเสริมการแพทย์แผนไทย จึงเป็นการคุ้มครองรากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยเอาไว้ให้เป็นของชาติต่อไป เพราะจากที่มีบทเรียนอันเป็นการเอาเปรียบกรณีการศึกษาประโยชน์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยขององค์กรต่างประเทศ เช่น การจดสิทธิบัตรสารออกฤทธิ์จากเปล้าน้อย หรือ การจดเครื่องหมายการค้าโดยชื่อ ฤๅษีคัตตน เป็นต้น

ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น พ.ศ. เป็นเจตนาในการออกกฎหมายเพื่อให้ความสำคัญต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพราะมองว่าเป็นองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากความคิด การเรียนรู้ของคนไทย อันถือเป็นสมบัติของชาติไทย แต่ที่ผ่านมานั้นรัฐ หรือทางกฎหมายยังขาดการส่งเสริมภูมิปัญญาอย่างเป็นระบบ จนเกิดปัญหาการหยิบฉวยภูมิปัญญาไปใช้ในทางการค้า โดยไม่มีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม อันเนื่องมาจากที่ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นประเทศอุดมสมบูรณ์ไปด้วยไม้ผลเมืองร้อน ชุมชนของคนไทยตั้งถิ่นฐานและสืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาของตนอย่างต่อเนื่องนานนับพันปี ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นของประเทศไทยจึงเป็นจุดดึงดูดความสนใจในเรื่องการค้าค้นคว้าเรียนรู้ และแสวงหาผลประโยชน์จากประเทศต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในกลุ่มประเทศยุโรป อเมริกา และแม้กระทั่งเอเชีย คือ จีน ญี่ปุ่น ซึ่งที่ผ่านมาโดยตลอดนั้น ความต้องการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีมากมายหลายรูปแบบ เช่น โครงการความร่วมมือการศึกษาวิจัยต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน หรือแม้แต่การเข้าถึงโดยผ่านบุคคลหรือชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้เกิดปัญหาที่ประเทศไทยต้องประสบกับกรณีที่องค์กรต่างชาติมาแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือบางกรณีเมื่อไม่มีข้อจำกัด หรือควบคุมโดยระเบียบกฎหมาย และการขาดกฎหมายคุ้มครองภูมิปัญญาอย่าง โดยเฉพาะ จึงมีการนำภูมิปัญญาไปใช้ในทางที่เสื่อมเสีย กรณีที่บุคคล หรือองค์กรต่างชาตินำภูมิปัญญาของไทยไปใช้ในธุรกิจการค้ามาก

ขึ้น ถือเป็นการใช้ประโยชน์ที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ตอบแทนแก่เพียงบุคคลหรือหน่วยงานเดียว ผลประโยชน์จากธุรกิจเกี่ยวกับภูมิปัญญานี้กลับไม่ได้มีการแบ่งปันไปสู่ชุมชนท้องถิ่นอันเป็นแหล่งที่มาต้นกำเนิดของภูมิปัญญา ปัญหาเหล่านี้จึงเป็นแรงผลักดันว่าประเทศไทยยังขาดกฎหมายจำเพาะ ที่สามารถใช้ควบคุมและป้องปรามการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญา จึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่ต้องมีการร่างกฎหมายเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองภูมิปัญญาฉบับนี้ โดยสมควรจะให้เป็นกฎหมายระดับชาติที่จะต้องบังคับพร้อมกันทุกท้องที่ทั่วราชอาณาจักรไทย และให้ป็นรัฐเป็นผู้ที่ดำเนินการตามกฎหมายต่อไป ถึงแม้ในปัจจุบันร่างกฎหมายนี้ยังไม่ผ่านการพิจารณาจากฝ่ายนิติบัญญัติ แต่ก็มี การดำเนินการวิจัย และรวบรวมภูมิปัญญาของชาติตามภูมิภาค และท้องถิ่น เพื่อเก็บเป็นข้อมูลพื้นฐานใช้ในการบังคับใช้ตามพระราชบัญญัตินี้ในเวลาข้างหน้า และกฎหมายนี้คงสามารถช่วยรักษา คุ้มครององค์ภูมิปัญญาของคนไทยในทุกด้านให้คนในชาติเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ในความรู้ที่พวกเขาได้สั่งสม สืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาเหล่านี้จากบรรพบุรุษ ไม่ใช่ถูกคนชาติอื่นหยิบฉวยไปใช้แล้วได้ประโยชน์อยู่ฝ่ายเดียว

5.2 ข้อเสนอแนะ

ประเทศไทยจัดอยู่ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่มีทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นหลากหลายและมากกว่ากลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่ก็ยังมีความด้อยกว่าประเทศพัฒนามากในเรื่องทุนและเทคโนโลยี จึงทำให้เกิดกลุ่มบริษัทข้ามชาติเข้ามาทำการพัฒนาผลิตภัณฑ์และสินค้าโดยอาศัยฐานการผลิต คัดค้นอยู่ในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งมีประเด็นที่ประเทศกำลังพัฒนาต้องให้ความสนใจ หรือระมัดระวังไว้เป็นอย่างมาก คือเมื่อสิ่งที่พัฒนาขึ้น โดยอาศัยทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเทศด้อยพัฒนา แต่ถือเป็นเทคโนโลยีใหม่ที่อาจได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตร หรือกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาอื่นๆ ที่ทำให้มีผลเป็นทรัพย์สินส่วนบุคคลของบริษัท ซึ่งย่อมหมายถึงบุคคลอื่นจะนำไปใช้ประโยชน์โดยไม่ได้รับอนุญาตไม่ได้ ประเทศกำลังพัฒนาจึงต้องหาแนวทางป้องกันไม่ให้มีการแย่งทรัพยากรชีวภาพรวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนไปใช้ประโยชน์และการขอรับการคุ้มครองสิทธิบัตร โดยปราศจากการรับรู้ถึงสิทธิของความเป็นเจ้าของรวมถึงปัญหาในเรื่องการไม่มีการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่เจ้าของทรัพยากรหรือเจ้าของความรู้ นั้น² และกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองภูมิปัญญาหรือทรัพยากรชีวภาพของไทยยังมีช่องโหว่ในการให้ความคุ้มครององค์ความรู้อันเป็นภูมิปัญญา หรือองค์ความรู้ที่ได้จากภูมิปัญญาซึ่งทำ

² จักรกฤษณ์ ควรพจน์ . (2541). กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า.

ให้เกิดผลิตภัณฑ์ต่างๆ จึงทำให้เกิดปัญหาการนำภูมิปัญญาและทรัพยากรชีวภาพของชาติไปใช้ประโยชน์อย่างไม่ถูกต้องและไม่เป็นธรรม

การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้กฎหมายของประเทศไทย ที่จากอดีตที่ผ่านมา ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเพื่อคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการเฉพาะ จนเมื่อมีการบัญญัติ พ.ร.บ.คุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ.2542 ที่คุ้มครองภูมิปัญญาทางด้านการแพทย์เป็นการเฉพาะมากขึ้นแต่ พ.ร.บ.นี้ก็ยังมียุทธศาสตร์อยู่คือบางบทบัญญัติกำหนดให้มีการออกระเบียบหรือกฎกระทรวงรองรับจึงจะบังคับใช้ได้ จึงต้องอาจยังไม่มี ความคุ้มครองที่ทั่วถึง ในทุกเรื่อง หรือ การบังคับใช้ยังไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร เพราะการออกระเบียบหรือกฎกระทรวงที่บัญญัติไว้ในกฎหมายลักษณะเฉพาะไม่ครอบคลุมทั้งหมด ทำให้การบังคับใช้ไม่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ขอบเขตกฎหมายที่ไม่ชัดเจนทำให้ประชาชนไม่เข้าใจเพียงพอที่จะไปจดทะเบียนสิทธิ แสดงความเป็นเจ้าของภูมิปัญญา

ข้อเสนอแนะ

ข้อตกลงระหว่างประเทศเพื่อคุ้มครองภูมิปัญญาอย่างกรณีข้อตกลงทริปส์นั้น ประเทศไทยซึ่งเป็นภาคีด้วยจึงต้องบัญญัติกฎหมายขึ้นเพื่ออนุวัติการรองรับความตกลงทริปส์ อย่างเช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งถือเป็นกฎหมายที่สอดคล้องกับ หลักการสาระสำคัญของความตกลงทริปส์ที่ใช้ได้ในทางปฏิบัติค่อนข้างครบถ้วน แต่มีความเห็น ควรว่าควรปรับปรุงในเรื่องปัญหาการประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐ และต้องมีมาตรฐาน ต้องกำหนดให้ชัดเจน

เมื่อมีการทำความตกลงทริปส์แล้วประเทศสมาชิกที่ต้องผูกพันปฏิบัติตามพันธกรณีในการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา จึงต้องมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงกฎหมายภายในของตน ให้รองรับความตกลงทริปส์ตามระดับมาตรฐานขั้นต่ำ (Minimum Standard) ที่กำหนดไว้ แต่ประเทศกำลังพัฒนาต้องมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายภายในประเทศของตนมากกว่าประเทศพัฒนาแล้วที่ข้อกำหนดส่วนใหญ่ของความตกลงทริปส์อาศัยกฎหมายของประเทศเหล่านี้เป็นฐาน ดังนั้นแนวคิดของประเทศพัฒนาแล้วที่แฝงอยู่ในความตกลงทริปส์ แม้ประเทศกำลังพัฒนาจะมีข้อขัดแย้ง แต่ก็ต้องผูกพันปฏิบัติตามพันธกรณีของความตกลงทริปส์

ประเด็นการคุ้มครองเทคโนโลยีชีวภาพภายใต้ความตกลงทริปส์ กับกฎหมายไทย จากทริปส์ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกฎหมายภายในของประเทศตนให้ สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ของความตกลงทริปส์ เช่นกันกับที่ประเทศไทยต้องทำเช่นการแก้ไข พ.ร.บ.สิทธิบัตรของไทยเกี่ยวกับอายุการคุ้มครอง และเพิ่มการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ รวม

ไปถึงต้องบัญญัติกฎหมายใหม่เพื่อให้ความคุ้มครองความลับทางการค้า และแพ่งผังจรรยาเป็นต้น

ปัญหาสำคัญคือการที่ประเทศตะวันตก ซึ่งมักจะเป็นประเทศพัฒนาแล้วนั้น เอาทรัพยากรประเทศกำลังพัฒนา ไม่ว่าจะพืช หรือสัตว์ที่มีอยู่หลากหลายชนิดและจำนวนมากในภาคพื้นดินที่เป็นป่าอันอุดมสมบูรณ์ของประเทศ ไปพัฒนาสร้างสรรค์โดยมีกรรมวิธีการผลิตที่มีเทคโนโลยีสูง แล้วนำผลงานนั้นไปขอรับสิทธิบัตรเอง

เมื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยต้องการกฎหมายที่จะให้ความคุ้มครองได้อย่างครอบคลุม ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองภูมิปัญญาไทย พ.ศ.... จึงเป็นมาตรการทางกฎหมายที่ทุกภาคส่วนของสังคมไทยควรให้การผลักดันสนับสนุน หรือส่งเสริมให้สัมฤทธิ์ผล รัฐบาลหรือหน่วยงานรัฐต้องมีแนวทางการปฏิบัติงานที่ช่วยสนับสนุนให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยดำรงอยู่ต่อไป รวมถึงช่วยในการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ ไม่ใช่ขัดขวาง หรือมีแนวทางที่เป็นอุปสรรคต่อการใช้และพัฒนาภูมิปัญญาของชาวบ้าน อันอาจทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านเลือนหาย หรือไม่มีความก้าวหน้า และเข้าถึงการคุ้มครองทางกฎหมายได้ โดยตามบทบัญญัติของร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น พ.ศ.... เห็นควรให้ข้อเสนอแนะต่างๆ ดังนี้

1. ความหมายของคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรให้ความหมายที่กว้าง เพื่อให้ครอบคลุมภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยในทุกสาขา ทำให้เกิดการคุ้มครองโดยกฎหมายในทุกภูมิปัญญา

2. การจัดทำข้อมูลภูมิปัญญา ควรต้องดำเนินการ จัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาของประเทศ (National database on traditional knowledge)

วิธีการที่ประเทศไทยจะป้องกันการฉกฉวยภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยไปพัฒนาต่อยอดดังกล่าวได้ อาจจะต้องขอรับการคุ้มครองในฐานะเป็นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อการผูกขาดในสิทธิแต่เพียงผู้เดียว โดยต้องให้มีการบันทึกรายละเอียดข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ไม่ว่าจะคำรับคำร่ายยาโบราณ หรือการคัดเลือกสมุนไพร ซึ่งทำให้บุคคลใดๆ ไม่สามารถขอรับสิทธิบัตรภายในประเทศ และทั้งในต่างประเทศด้วย เพราะการมีข้อมูลผลิตภัณฑ์นั้นอยู่แล้วจะทำให้คุณสมบัติเงื่อนไขในเรื่องความใหม่ที่จะขอจดทะเบียนสิทธิบัตรนั้นมีข้อสงสัย หรือขาดคุณสมบัติได้ ดังนั้นการจดบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและแพร่หลายจึงเป็นวิธีการแรกหรือเริ่มต้นที่สำคัญมากในการให้ความคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย เพราะจะเป็นฐานข้อมูลแก่สำนักงานสิทธิบัตรทั้งหลายได้ใช้ในการตรวจสอบความใหม่ในการประดิษฐ์ที่พัฒนาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเป็นขั้นตอนที่ประเทศไทยได้ริเริ่มพัฒนาฐานข้อมูลที่เป็นระบบและมีการเผยแพร่ออกไปให้สาธารณชนเข้าถึงได้ เพราะการกระทำเช่นนี้สามารถเป็นการทำลายความใหม่ของสิทธิบัตรการประดิษฐ์ที่เอาภูมิปัญญาท้องถิ่นไปปรับเล็กน้อยและยื่นจด แต่อย่างไรก็ตามการเข้าถึง

ฐานข้อมูลดังกล่าวควรมีการกำหนดชั้นการเข้าถึง (Classification) กล่าวคือ ข้อมูลโดยทั่วไปอาจเข้าถึงได้โดยสาธารณชนทั่วไป แต่ข้อมูลเชิงลึกสมควรให้มีการเข้าถึงได้โดยมีเงื่อนไขเท่านั้น

นอกจากการเร่งทำฐานข้อมูลโดยให้มีการจัดแจ้งภูมิปัญญาท้องถิ่นตามลักษณะองค์ความรู้ของแต่ละภาคแล้ว ในทางเฝ้าระวังบทบาทของหน่วยงานในการพิทักษ์ภูมิปัญญา ก็มีความสำคัญเช่นกัน โดยต้องมีการกำหนดการติดตามเฝ้าระวังการจดสิทธิบัตรการประดิษฐ์ซึ่งพัฒนาจากภูมิปัญญา ซึ่งอาจผ่านทางกิจกรรมเฝ้าระวังภูมิปัญญา (Traditional knowledge monitoring) ถ้าพบมีการจดทะเบียนสิทธิบัตรในภูมิปัญญาซ้อน หรือเป็นภูมิปัญญาที่จัดแจ้งแล้ว ก็อาจต้องมีการดำเนินการเพิกถอนสิทธิบัตรดังกล่าว แต่ก็มีความเห็นว่าการเพิกถอนอาจไม่ใช่ทางออกที่ทำได้ อย่างเดียว แต่ถ้าให้มีการเจรจาต่อรองแบ่งปันผลประโยชน์นั้นอาจเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ประเทศไทยควรจะพิจารณาปฏิบัติ การเจรจาต่อรองแบ่งปันผลประโยชน์ ทั้งในรูปแบบการทรงสิทธิ์ร่วมในสิทธิบัตร (Joint ownership) หรือการแบ่งปันผลประโยชน์ในรูปแบบตัวเงินจากการใช้ประโยชน์สิทธิบัตร (Monetary benefit sharing) หรือแม้แต่การถ่ายทอดเทคโนโลยีและองค์ความรู้ (Technology transfer)

สรุปวิธีการที่อาจเป็นสิ่งที่ประเทศไทยควรต้องดำเนินการเพื่อเป็นการคุ้มครองภูมิปัญญามีดังนี้³

1. จัดทำกลยุทธ์และดำเนินการปกป้องภูมิปัญญาไทยอย่างทันต่อสถานการณ์
2. จัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาของประเทศ (National database on traditional knowledge)
3. จัดตั้งหน่วยงานถาวรซึ่งทำหน้าที่เฝ้าระวังและพิทักษ์ภูมิปัญญาไทย
4. จัดมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะกฎหมายที่เหมาะสมกับลักษณะพิเศษของภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำหรับข้อเสนอในส่วนขององค์กรที่จะทำหน้าที่คุ้มครองภูมิปัญญาไทย

1. มีกฎหมายคุ้มครองภูมิปัญญา ควรระบุในเจตนารมณ์ของกฎหมาย คุ้มครองอย่าง ถูกต้อง เหมาะสมในคุณค่าที่แท้
2. มีหน่วยงานหรือองค์กรกลาง อาจเป็นของรัฐหรือไม่ใช่ก็ได้ ที่ทำหน้าที่นี้อย่างจริงจัง เช่น คณะกรรมการภาคีเรื่องของภูมิปัญญาในท้องถิ่นนั้นๆ
3. มีองค์กรท้องถิ่นที่เชื่อมโยงผู้รู้ชาวบ้านและครูภูมิปัญญา มีหน้าที่ให้ข้อมูลเรื่องการ คุ้มครองและพัฒนาเป็นหลักสูตรที่จะนำไปใช้ในสถาบันการศึกษา โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการคุ้มครอง

³ กรมทรัพย์สินทางปัญญา เข้าถึงได้จาก <http://www.ipthailand.go.th/ipthailand/index>.

4. เป็นองค์กรอิสระ หรืออยู่ในกำกับของรัฐและมีงบประมาณสนับสนุนอย่าง
แน่นอน

5. ให้จัดตั้งองค์กรภูมิปัญญาในระดับชาวบ้าน เช่น อบต. เป็นองค์กรขับเคลื่อนที่
ก่อนข้าง จะใกล้ชิดกับชาวบ้าน ถ้าสามารถส่งเสริมให้องค์กรนี้เป็นตัวขับเคลื่อนในเรื่องภูมิปัญญาที่
จะเป็น ประโยชน์และสามารถตรวจสอบได้ง่าย

6. ต้องมีฐานข้อมูลภูมิปัญญา ก่อน เพราะฉะนั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลในฐานข้อมูล
ควร เริ่มตั้งแต่ระดับตำบลขึ้นไป นอกจากนี้ต้องมีการกำหนดองค์กรที่จะรวบรวมข้อมูล โดยองค์กรจะ
เป็นผู้จับเก็บข้อมูลใส่เข้าไปในฐานข้อมูล ถ้าเกิดว่าเรามีองค์กรที่คุ้มครองภูมิปัญญาชาวบ้านขึ้นมา จะ
ทำให้ชาวบ้านเข้าถึงองค์กรได้ง่าย เพราะฉะนั้นฐานข้อมูลเป็นสิ่งสำคัญ ถ้ามีฐานข้อมูลที่ชัดเจน แล้ว
ปัญหาเรื่องการละเมิดก็จะลดลง

7. กระบวนการคุ้มครอง ต้องทำตั้งแต่กลุ่มท้องถิ่น หรือพ่อครูแม่ครู มีการรวมตัว
กันใน รูปขององค์กรหรือชมรม มีฐานข้อมูลภูมิปัญญาไทย มีกลไกที่เป็นทางการที่ประกอบไปด้วย
หลาย ฝ่ายที่มาดูแลตรงนี้

ปัญหาที่ชาวบ้านทั้ง 4 ภาคให้ความสำคัญมากที่สุด

- ขาดผู้สืบทอดภูมิปัญญา เนื่องจากภูมิปัญญาส่วนใหญ่อยู่กับกลุ่มผู้สูงอายุ เด็ก
และเยาวชนรุ่นใหม่ขาดความสนใจอย่างจริงจัง ขาดจิตวิญญาณ และเข้าใจศิลปะ อย่างลึกซึ้ง
- ขาดการพัฒนาทักษะกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา เพราะครูภูมิปัญญายังใช้
ขนบเดิมซึ่งใช้เวลาศึกษาและตรวจสอบความตั้งใจนาน ไม่สัมพันธ์กับความ ต้องการของเยาวชน
รุ่นใหม่ที่ต้องการความเร็ว จึงหมดความอดทนที่จะเรียนรู้ ภูมิปัญญานั้นๆ
- เจ้าของภูมิปัญญาส่วนใหญ่หวงแหน ไม่อยากถ่ายทอด ให้แก่ผู้ไม่มีความตั้งใจ
และไม่มีพรสวรรค์ที่จะรักษาภูมิปัญญานั้นๆ
- การสืบทอดภูมิปัญญา ต้องสร้างความเข้าใจและให้ความรู้อย่างถูกต้องเหมาะสม
สร้างจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าที่แท้จริง และเคารพทรัพย์สินทางปัญญาของผู้อื่น
- ประชาชนต้องมีการตรวจสอบ สืบสานภูมิปัญญาที่กำลังเลือนหาย รักษาให้ คง
อยู่กับเยาวชนไทยทั้งด้านศิลปะ การจักสาน การทอผ้า การตีเหล็ก เพื่อ สืบทอดไม่ให้สูญหาย
- ขาดการกระตุ้นให้ความรู้เรื่องภูมิปัญญาสู่ระดับชุมชน สร้างค่านิยมใหม่ให้
เข้าใจ เห็นความสำคัญ และความตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาในวงกว้าง
- รัฐต้องตรวจสอบสื่อและการเผยแพร่ที่ไม่ถูกต้องหรือที่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม
อย่างจริงจัง

- ควรมีสื่อโทรทัศน์เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาทั้ง 4 ภาคให้ได้รับข้อมูลอย่างเท่าเทียม
- มีการเผยแพร่ทางสื่อโทรทัศน์ในเรื่องภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรมไทยอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง
- มีแหล่งความรู้และมีแหล่งภูมิปัญญาในแต่ละท้องถิ่น เพื่อเป็นแหล่งค้นคว้า และวิจัยของชุมชน

ในส่วนการป้องกันภูมิปัญญา

- ควรรักษาประชาชนที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญา รู้จักป้องกัน ไม่ถ่ายทอดภูมิปัญญา ให้แก่คนต่างชาติ และคนแปลกหน้าในทุกๆ เรื่อง ควรมีการเก็บเคล็ดลับไว้บ้าง
- องค์กรคุ้มครองภูมิปัญญาไทย ซึ่งควรมีลักษณะดังนี้
 - เป็นองค์กรอิสระที่ตั้งขึ้นใหม่ อาจอยู่ในกำกับของรัฐ แต่ไม่ควรมีสถานะเป็นองค์กรของรัฐ
 - หรือหน่วยราชการ
 - เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ประสานกับเครือข่ายต่างๆ ของท้องถิ่นที่เป็นการรวมตัวกันเอง ของชาวบ้านในท้องถิ่นที่มีอยู่แล้ว
 - คณะกรรมการบริหารองค์กรนี้ควรประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญภูมิปัญญาที่เป็นตัวแทน ระดับภาค/ท้องถิ่น นักวิชาการที่มีความรู้เรื่องภูมิปัญญาซึ่งควรเจาะจงตัวบุคคลไม่ใช่เป็นเพียง ตัวแทนของหน่วยงานราชการเท่านั้น
 - รัฐควรเสริมสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรท้องถิ่นและเครือข่ายต่างๆ ในท้องถิ่น